

A rozsnýói Szent Anna-kép a művészettörténeti szakirodalomban

A középkori magyarországi bányászat kevés művészi ábrázolása közül kiemelkedik a rozsnýói (ma Rožňava, Szlovákia) székesegyházban őrzött *Szent Anna harmadmagával* (*Mettertia, Metercia*) című táblakép. A jeles műtárgy szakmai vonatkozásainak részletes ismertetését *Batta István* rozsnýói bányamérnök a *Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat* 1990. évi 9-10. számának 617–627. oldalán tette közzé *Középkori bányászatunk és kohászatunk a Metercián* címmel. Az értékes, sok fontos kérdést felvető és tisztázó tanulmány minikönyv és később színes képekkel illusztrált önálló kiadvány formájában is megjelent, sőt szlovákul is olvasható a *Szlovák Bányászati Múzeum (Selmečbánya – Banská Štiavnica)* évkönyvének XIV. kötetében (1989).

Itt jegyezzük meg, hogy azóta a jeles műtárgyról *Anna Svetková* lőcsei festőművész-restaurátor az eredetivel mindenben egyező nagyszerű másolatát készített a *Rozsnýói Bányászati Múzeum* megbízásából 1990-91-ben, s a kópia hamarosan a múzeum egyik legnagyobb látványosságává, büszkeségévé vált. A munka annyira jól sikerült, hogy egy anekdota szerint amikor a rozsnýói egyházi vezetők együtt látták a régi és az új művet, az utóbbit vélték a sajátjuknak...

Említést érdemel még, hogy a képre a külföldi kutatás is felfigyelt: szerepel például Helmut Wilsdorf: *Montanwesen. Eine Kulturgeschichte* (Leipzig, 1987) című könyvében, *Rainer Slotta*, a *Deutsches Bergbaumuseum (Bochum)* igazgatója pedig a *Der Anschnitt* című bányászat-történeti folyóirat egyik 1995. évi számában mutatta be színes műmelléklet kíséretében.

Batta István munkájának megírásához felhasználta a festmény addig megjelent szinte teljes magyar és szlovák irodalmát, de ab-

ból – érthető okokból – elsősorban a bányászati-kohászati szempontból fontos megállapításokat emelte ki, míg a művészettörténeti elemzésre, bemutatásra kevesebb figyelmet szentelt. Ezért a téma iránt érdeklődők számára bizonyára nem lesz haszontalan, ha az alábbiakban közöljük a rozsnói *Szent Anna-kép* két legjobb műelemzését. (A festmény reprodukciója e számunk borítólapján látható.) (A szerkesztő.)

1. Gangel Judit: *Rozsnyó műemlékei*. Bp. 2942. 26-29. old. (A budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének Dolgozatai 77.)

„*Szent Anna harmadmagával*. A székesegyháznak régi művészetünk szempontjából legértékesebb emléke a Szt. Annát harmadmagával ábrázoló, deszkára festett képe. Mérete: 170 cm magas, 125 c, széles. Jelzése L. A. és 1513 évszám. A legutóbbi restaurálásig XVIII. sz.-i, copf stílusú keretbe volt foglalva, melyet azonban most egyszerű fakeret helyettesít, és ez a kép szépségeit jobban kiemeli. Eredetileg a mai Szt. Néti kápolnában volt elhelyezve, honnan 1836-ban vitték át a sekrestyébe. Itt hosszú ideig őrizték, de a nedvesség kikezdte, ezért gondos kezek a templomban a szentély baloldalán helyezték el.

Felmerül a kérdés: szárnyasoltár töredékkal vagy önálló tábla-képpel állunk-e szemben? Divald és Genthon szerint nem szárnyasoltár része. Viszont Rupp Jakab mint szárnyasoltár részét említi, melyen egykor Szt. Annán kívül Szűz Mária és Krisztus képe is helyet foglalt. A bányászatot ábrázoló tájképi háttér szől leginkább amellet, hogy önálló fogadalmi képnek készült, melyet a bányászok ajánlottak fel a templom számára.

A keresztény ikonográfiának kedvelt témája a Mettertia, azaz Szt. Anna harmadmagával. Az ilyen, Szt. Annát, Szűz Máriát és a kis Jézust együtt ábrázoló képek 1350 körül jelennek meg először. Természeteszerű folyománya ez a szeplőtelen fogantatás dogmája kihirdetésének, mely a figyelmet a Szent Szűz édesanyja, Anna felé irányította. A művészek sokféle változatban ábrázolták a jelenetet. A leggyakoribbak a következők. Szt. Anna, mint matróna tartja térdein Szűz Máriát és Jézust álló vagy ülő helyzetben, mindkettőjüket kis gyermek alakjában. Előfordul, hogy Szűz Má-

ria anyja karján ül, térdén a kis Jézust tartva álló helyzetben. Más-kor Szűz Mária a Jézuskát tartó Szt. Anna mellett áll. Később a két alakot egymás mellé ültetik és közéjük helyezik el a kis Jézust. Ugyancsak késői séma, mikor Szt. Anna magas széken ül s Szűz Máriát a kis Jézussal a lába előtti zsámolyon helyezik el. Hazánkban ezen ikonográfiai típusok közül azokat kedvelték, ahol mindhárom alak mint egyformán fontos személy szerepel. Ezt figyelhetjük meg a rozsnói Mettertia képen is.

A mester a három alakot középen helyezi el. Jobbról Szűz Mária ül, térdén áll a kis Jézus, amint a balról ülő Szt. Anna felé hajlik. Szt. Anna a kis Jézus kezeit fogja. Jézus visszatekint anyjára; a két alakot ez a mozdulat köti össze. A kép középterében balról Szt. Anna mögött fa látszik, lombjai között zenélő angyalokkal, akik lanton játszanak, harsonáznak. A kép fő érdekessége a bányaművelés különböző mozzanatait ábrázoló háttér. Gazdag mesélőkedv mutatkozik itt. Meg. A művész a Rozsnyótól délnyugatra elterülő bányaoldalt ábrázolja, hol ekkor még élénk bányászati tevékenység folyt. Genreszerű* alakokkal hinti tele a hegyoldalt. A hegy tetején, a tárnányítások körül 14 alakot figyelhetünk meg, amint serényen tevékenykednek. Egyesek a tárnákba ereszkednek le, mások az ércet hozzák fel a napvilágra. Laza lombú fák jelzik az erdőt. Lent a hegy lábánál egy paraszt ökrös szekeret hajt, a kibányászott ércet viszi a kohóba, melyet a középtér baloldalán ábrázolt a mester. Még egy szekeret láthatunk a képen, a két szent asszony feje közti kivágásban. Ezt két ló, egy fekete és egy fehér húzza, a kocsis az egyiknek hátán ül. Egyszerű sátortető alatt izzik a kohóban az érc, két ember dolgozik körülötte. A földön vödör, talyiga, szerszámok láthatók. A háttér messze viszi a szemet. Bástyaszerű, őrtoronyban végződő fal mögött folyó kanyarog, rajta bevont vitorlájú hajók horgonyoznak. Itt a mester már nem ragaszkodott a táj leírásánál a hitelességhez, hanem fantáziája kiszínezte azt. A szelíden folydogáló Sajót szélesen hömpölygő folyamává növeszti. Rozsnyón láthatta azonban az őrtoronnyal ellátott várfalat. Ekkor még teljes fényében állott a Bakócz Tamástól

---

* genreszerű: zsánerszerű (jellegzetes). (A szerkesztő.)

1490-ben átalakított kastély. Vagy talán a városfal egy részét festette itt le. Fent a felhők között megjelenik az Atyaisten fél alakja koronával, glóriával, kezében jogart és országalmát tart. Szt. Istvánra emlékeztet. Feljebb a Szentlélek lebeg galamb képében.

A színezésben a vörös és kék uralkodik. Élesen kiválik Szt. Anna fehér fejkendője és ruhaujja. A barnás árnyalatba menő, sötétzöld tónusú háttérrel a fán játszadozó puttószerű angyalok testszíne és a felhők között megjelenő Atyaisten vörös palástja élénkíti.

A kép mesterére nézve az *L. A. signatura* nem ad bővebb felvilágosítást. Forrásainkban sem találkozunk ilyen kezdőbetűjű mesternévvel. A XVI. Században egy mesternévvel találkozunk a városi számadási könyvekben. 1555-ben említenek egy Menyhért nevű festőt, kinek táblakép festésért 25 dénárt fizettek. (*Item dem Melchor Moler vor dye Tafel tzum Sager tzum malem.*)

A bányavárosok művészete a XVI. század elején az ú. n. dunai iskolával tart rokonságot. A kor legkiválóbb magyar festőszobrása, M. S. mester 1506-ban készíti a selmecebányai Szt. Katalin templom főoltárát. A kiváló művészegyéniség hatása bizonyára elhatározóan befolyásolta a bányavárosok festészetét. Erről azonban teljes képet az emlékek szórványos volta miatt nem alkothattunk. A Mettertia kép festője M. S. mester köréhez tartozott, kinek későgotikus-barokkos és a dunai iskolát idéző stílusa megkapta a rozsnói művészt is. Mária fejtartásban és arctípusban erősen hasonlít M. S. mester Jézus születésének (Hontszentantal, plébánia-templom) gyermekét imádó Szent Szűz típusához. A formák azonban itt elnagyoltak, nem játszadozik az ajkak körül az a finom, olaszos mosoly, mint M. S. mesternél. A szemek sem olyan kifejezőek. Egyénibb a felfogás Szent Anna komor, öreg arcán. A művész fény- és árnykezeléssel mintázza ki az arcformákat, s a kifejezésben is jó karakterfejet ad. Szt. Anna, szinte nem törődve a feléje hajló kis Jézussal, elmerengve a távolba tekint, mintha féltene a játszadozó Gyermekek sorsát. Ez az arc az egyetlen komor folt a derűt árasztó képben. A kis Jézus alakja ismét M. S. mestert juttatja eszünkbe. Rokon a Királyok imadásának (Lille, Palais des Beaux-Arts) Jézusával. Különösen az Anyára visszatekintő Gyermekek fejmozdulata azonos. L. A. mester azonban, ellentétben M. S.

mester telt, igazi bambino-formáival anatómiailag jól megfigyelt, de kissé öreges testformákat ad. Különösen a karok duzzadó izmain érezzük ezt. Az arcformái sem tükrözik vissza a gondtalan gyermeki bájta. A ruharedők töredezettek, különösen Mária köpenyén. Szt. Anna ruharedőit valószínűleg az egyik restaurálás alkalmával nagyolták el. Szinte gótikus köpenyfigura mindkét alak, a test organikus voltát alig érezzük.

Míg az alakokban még későgótikus formaérzés él, az idillikus tájkép a dunai iskola háttereinek lírai légkörét adja. A tájkép stafageszerű* alakjai mozgalmasak, jó megfigyelő képességről tanúszkodnak. Éles megfigyelésre vall az is, hogy a mester felismerhetően festette meg a rozsnyói hegyoldalt. A kanyargó folyó ehhez legközelebb fekvő példáját látjuk M. S. mester „Mária és Erzsébet találkozásán” (Bp. Szépművészeti Múzeum). A gazdag tájképben rejlik a kép igazi értéke, mely a XVI. századi festészetünk legérdekesebb alkotásai közé helyezi.

A Mettertia kép mestere valószínűleg rozsnyói születésű volt, vagy legalábbis hosszabb időt töltött a városban. M. S. mester műhelyében tanulhatott, és a rozsnyói bányászok megbízásából készítette e fogadalmi képet. Nem volt kiemelkedő egyéniség, de jó természetlátásával és ügyes ecsetkezelésével felülemelkedik az átlagmesterek színvonalán.”

2. Radocsay Dénes: *A középkori Magyarország táblaképei.* Bp. 1955. Akadémiai Kiadó, 161. old.

„Az M S mester műhelyével kapcsolatba hozott Szent Annát harmadmagával ábrázoló rozsnyói tábla sokat szenvedett a későbbi átfestésektől, mai állapota szerint a selmecebányai sorozathoz nem mérhető. Születése idejét a kép baloldalán látható 1513-as évszám határozza meg, ismert a festmény mesterének L A monogramja is. Ügyetlen, merev ecsettel festett, vagy átfestett alakjainál jóval jelentősebb regényes tájháttere. A szent jelenet mögött a művész a várostól délnyugatra fekvő hegyoldalt ábrázolta, a vallásos témát valóságos környezetbe helyezte, e tájháttér más táblá-

---

* staffage (sztaffázs): festményeken a térbeliség érzékeltetésére, a hatás élénkítésére elhelyezett mellékalakok. (*A szerkesztő.*)

inkhoz nem hasonlíthatóan a bányaművelés különböző jeleneivel népesedett be. Fent a hegytetőn gerendákból ácsolt emelőszerkezet, lejjebb jobbra és balra csörlő serényen dolgozó bányamunkásokkal látható, az egyik hasadékból egy férfi vödörrel vizet merít, a hegy alján egy bányász a tárnából csillóját tolja ki, a hegyek közt vezető úton és a hegy alján lovak, ökrök vontatta szekér halad a képmező baloldalán ábrázolt kohóhoz. Mindez részletes és hiteles képet nyújt az egykori bányaművelés módjairól, gondos és alapos megfigyelőkészségre vall, a szent jelenetet a helyi reális környezetben mutatja be. De köti festőnket a romantikus és idealizált tájábrázolás szokása is, a baloldalon a hegyek alján széles folyó hömpölyög, melyet hátrébb és előrébb is tornyos építmények szegélyeznek, előrébb kőhíd íveli át, partján árbocos hajók vesztegelnek; a Szent Anna mögött emelkedő magas fa ágain zenélő angyalkák jelennek meg. A reális és a fantázia szülte elemek közül a valóságos motívumok uralkodnak; a tábla a vallásos témától függetlenedő tájábrázolás s az önálló életre kelő zsánerfestészet hazai fejlődésének szerényebb kvalitásai mellett is jelentős mérföldköve.”

